

ANTANAS
MACEINA

RAŠTAI

XII

ANTANAS
M A C E I N A

RAŠTAI

XII

SOCIALINĖ IR POLITINĖ
FILOSOFIJA

MARGI RAŠTAI
Vilnius, 2007

UDK 1(474.5)
Ma32

Serija leidžiama nuo 1987 m.

P a r e n g ė
ANTANAS RYBELIS

Knygos leidimą rėmė
LIETUVOS KULTŪROS MINISTERIJA

ISBN 978-9986-09-333-6

© Sudarymas - A. Rybelio, 2007
© „Margi raštai“ 2007

SUDARYTOJO PASTABOS

A. Maceina nebuvo aktyvus visuomenės veikėjas ar politikas, tačiau savo kūryboje nevengė išsakyti savo pozicijos ne tik religijos, kai kurių oficialių bažnyčios doktrinų, bet ir socialinio bei politinio gyvenimo atžvilgiu. Toji jo pozicija daugelio vertinama labai kontroversiškai. Kritikos jis sulaukdavo ir iš Katalikų bažnyčios hierarchų, ir iš visuomenės veikėjų. Prieškario metais ir vėliau, emigracijoje, A. Maceina, šalia Stasio Šalkauskio, reiškėsi kaip vienas iš pagrindinių ateitininkijos ideologų (jo darbai ateitininkijos veiklos klausimais bus spausdinami „Raštų“ XIII t.). Savo socialines ir politines pažiūras jis yra išsamiai išdėstęs dar prieškario metais išleistose studijose „Socialinis teisingumas“ (1938 m.), „Buržuazijos žlugimas“ (1940 m.), „Tautinis auklėjimas“ (1934 m.) bei straipsniuose apie prometėjizmą. Be to, A. Maceina buvo vienas iš pagrindinių 1936 m. „Naujojoje Romuvoje“ (Nr. 8) Lietuvos intelektualų paskelbto socialinio ir politinio manifesto „Į organiškiosios valstybės kūrybą“ autorių. Tiesioginė šio dokumento įtaka jaučia ma ir karo metais (1941 m.) paskelbtoje „Lietuvių aktyvistų fronto programoje“, kurios teksto autoriumi taip pat laikomas A. Maceina, tuo metu buvęs LAF'o ideologinės komisijos pirmininku (tik „Programos“ baigiamąją dalį kai kuriomis pastabomis papildė ir stiliškai pparedagavo Kazys Škirpa ir Antanas Valiukėnas).

Šiame „Raštų“ tome spausdinami reikšmingesni teorinio pobūdžio A. Maceinos straipsniai įvairiais politinės filosofijos klausimais. Juose analizuojamos politikos ir pasaulėžiūros, tiesos ir teisės, individo ir masės, tautos ir valstybės santykių problemos. Kadangi daugelis straipsnių rašyta veikiant pasaulyje totalitariniams režimams, A. Maceina nagrinėjo demokratijos, liberalizmo, bolševizmo

ir komunizmo doktrinas, nemaža dėmesio skyrė sovietinės okupacijos politinėms realijoms bei emigracijoje veikusių visuomeninių lietuvių organizacijų problemoms.

Dalis publicistinio pobūdžio straipsnių, susijusių su A. Maceinos gyvenamojo meto dienos politinėmis aktualijomis, priverstinės emigracijos egzistencijos realybe, bus spausdinama kitame, trylik-tame, A. Maceinos „Raštų“ tome.

Be to, šio tomo antroje dalyje spausdinamos stambesnės studijos bei straipsniai apie personalijas (užsienio ir lietuvių filosofus, istorikus, literatus), rašyti daugiausia jubiliejinėmis ar kitomis progomis.

Kadangi A. Maceinos straipsniai rašyti įvairiu metu, spausdinti įvairiuose periodiniuose leidiniuose ir redaguoti įvairių redaktorių, tad, suprantama, juose pasitaiko nemaža rašybos ir redakcinio pobūdžio nevienodumų. Dabar rengiant juos spaudai buvo mėginta suvienodinti skyrybą, kai kurių gramatinių formų rašybą (pvz., *šiandie-šiandien*, visur pateikiamos pilnos naudininko ir vietininko linksnių formos ir kt.), taip pat buvo taisomos aiškios korrekūros klaidos, patikslinta tikrinių vardų rašyba pagal dabartinius jų rašybos reikalavimus, šiek tiek vienodinta bibliografinių nuorodų rašyba. Be to, kai kurios Šventojo Rašto citatos patikslintos pagal Petro Kimbrio redaguotą Antano Rubšio ir Česlovo Kavaliausko vertimą. Tačiau leksika ir A. Maceinos vartojamos specifinės gramatinės formos nebuvo taisomos.

BIBLIOGRAFINĖS PASTABOS

Socialinė ir politinė filosofija

Masės atbudimas - spausdinama iš: „Židiny“, 1938, Nr. 8/9, p. 160-173.

Ekonominis žmogus - spausdinama iš: „Naujoji Romuva“, 1938, Nr. 6, p. 141-144.

Individas-asmuo ir valstybė - spausdinama iš: „Naujoji Romuva“, 1936, Nr. 12, p. 265-269.

Tauta ir valstybė - spausdinama iš: „Naujoji Romuva“, 1939, Nr. 11, p. 227-230. Šio straipsnio idėjas vėliau A. Maceina panaudojo rašydamas „Lietuvių aktyvistų fronto programą“ (1941 m.).

Tiesa ir teisė - spausdinama iš: „Aidai“, 1952, Nr. 7(41), p. 289-292.

- Korporacijos problema* - spausdinama iš: „Tiesos kelias“, 1935, Nr. 12, p. 639-655. Autoriaus buvo užsimota parašyti kelių skyrių studiją korporacijos tema, tačiau, atrodo, sumanymas nebuvo realizuotas.
- Korporacinės idėjos aktualumas* - spausdinama iš: „Naujoji Romuva“, 1936, Nr. 12, p. 289-294. Tai iš esmės pertvarkytas „Tiesos kelias“ (1935, Nr. 12, p. 639-655) spausdinto darbo „Korporacijos problema“ pirmas skyrius, kuriam suteikta užbaigto darbo korporacijos tema forma.
- Karo prasmė ir taikos problema* - spausdinama iš: „Naujoji Romuva“, 1932, Nr. 6, p. 129-131; Nr. 7, p. 159-160.
- Politika ir pasaulėžiūra* - spausdinama iš: „Aidai“, 1948, Nr. 19, p. 389-398.
- Politika ir teologija* - spausdinama iš: „Į laisvę“, 1969/70, Nr. 47/48, p. 14-22.
- Socialinė demokratija* - spausdinama iš: „Aidai“, 1947, Nr. 7, p. 319-324.
- Kultūrinė demokratija* - spausdinama iš: „Aidai“, 1947, Nr. 8, p. 337-344.
- Liberalizmo kelias į bolševizmą* - spausdinama iš: „Aidai“, 1948, Nr. 13, p. 156-162.
- Ginčas dėl liberalizmo* - spausdinama iš: „Aidai“, 1948, Nr. 15, p. 284-286.
- Liberalizmo teisinimas* - spausdinama iš: „Aidai“, 1948, Nr. 20, p. 477-481.
- Ateizmas ir komunizmas* - spausdinama iš: „Aidai“, 1969, Nr. 8, p. 340-344; Nr. 9, p. 393-401.
- Kaino prisikėlimas* - spausdinama iš: „Metraštis: 1950“ / red. L. Andriekus. - Kennebunk Port, Maine: išleido Tėvai pranciškonai, 1949, p. 61-75. Buvo perspausdinta: „švyturys“, 1990, Nr. 10; „Lietuvos sargas“, 1992, Nr. 1.
- Trys europiečio iliuzijos komunizmo akivaizdoje* - spausdinama iš: „Į laisvę“, 1957, Nr. 12, p. 1-12.
- Nuo ko mes bėgome?* - spausdinama iš: „Į laisvę“, 1971, Nr. 51, p. 6-23.

Apie filosofus, istorikus, literatus

- Nuo nihilizmo į Kristų* - spausdinama iš: „Aidai“, 1975, Nr. 7, p. 289-298.

- Solovjovo kelias į Vakarus* - spausdinama iš: „Aidai“, 1953, Nr. 6, p. 282-283.
- Försteris** ir krikščionybė - spausdinama iš: „Naujoji Romuva“, 1931, Nr. 33, p. 784-787.
- Osvaldo Spenglerio palikimas* - spausdinama iš: „Židiny“, 1936, Nr. 8/9, p. 126-140.
- Albert Schweitzer* - spausdinama iš: „Aidai“, 1954, Nr. 2, p. 77-81.
- Laiškai Teilhard'o šalininkams* - spausdinama iš: „Draugas“, 1973, spalio 06; spalio 20; lapkričio 03; gruodžio 08; gruodžio 15; gruodžio 22.
- Jakšto filosofija* - spausdinama iš: „Naujoji Romuva“, 1938, Nr. 11, p. 267-271; Nr. 13, p. 312-314; Nr. 14, p. 336-338. Perspausdinta: *Jakštas A. Raštai* / sud. A. Rybelis. - Vilnius: Mintis, 1997, t. 3, p. 335-359.
- Stasys Šalkauskis* - spausdinama iš kn.: *Šalkauskis St. Ateitininkų ideologija*. - Putnam, 1954, p. 9-34. Pirmoji šio straipsnio publikacija: „Tremtinių mokykla“, 1946, Nr. 5/6, p. 1-15.
- Filosofija ir žmogus* - spausdinama iš: „Draugas“, 1971, gruodžio 04.
- Šalkauskis kaip ateitininkas* - spausdinama iš: „Ateitis“, 1949, Nr. 3(11), p. 9-11.
- Prasminga sukaktis* - spausdinama iš: „Aidai“, 1953, Nr. 3, p. 130-132.
- „Kad niekas manęs nepastebėtų“ - spausdinama iš: „Aidai“, 1973, Nr. 10, p. 438-450.
- Kapas be paminklo* - spausdinama iš: „Aidai“, 1975, Nr. 9, p. 393-403.
- Tasai nepažįstamasis Ivinskis* - spausdinama iš: „Aidai“, 1972, balandis, p. 126-143.
- Laiškas „Aidų“ redaktoriui Juozui Girniui* - spausdinama iš: „Aidai“, 1965, Nr. 10, p. 439-150.
- Bičiuliui vainiko vietoje* - spausdinama iš: „Draugas“, 1975, rugsėjo 27.

TURINYS

I. SOCIALINĖ IR POLITINĖ FILOSOFIJA

MASĖS ATBUDIMAS.....	7
1. Masinis pradas žmogui.....	7
2. Masių sukilimas.....	12
3. Masių atbudimo priežastys.....	16
EKONOMINIS ŽMOGUS.....	25
<i>Ivadas. Ekonominis žmogus kaip specialus ekonominės kultūros kūrėjas.....</i>	25
1. Ekonominio žmogaus tipai.....	26
a. Gamintojas ir naudotojas.....	26
b. Ūkininkas, darbininkas ir pirklys.....	28
c. Spekuliantas.....	30
2. Ekonominio žmogaus santykis su idealine kultūra.....	31
a. Ekonominio žmogaus santykis su mokslu.....	31
b. Ekonominio žmogaus santykis su menu.....	33
c. Ekonominio žmogaus santykis su visuomenine kultūra.....	35
d. Ekonominio žmogaus santykis su religija.....	36
INDIVIDAS-ASMUO IR VALSTYBĖ.....	38
1. Individualistinė ir kolektyvistinė tezė.....	38
2. Personalistinė tezė.....	42
3. Praktiniai pritaikymai.....	48
TAUTA IR VALSTYBĖ.....	52
1. Valstybės krizės priežastis.....	52
2. Valstybės kilimas iš tautos.....	55
3. Tautinės valstybės struktūra.....	58
Pabaiga.....	61
TIESA IR TEISĖ.....	63

KORPORACIJOS PROBLEMA	71
<i>Įvadas. Korporacija kaip naujos santvarkos simbolis</i>	71
<i>Pirmas skyrius. Korporacijos prigimtis</i>	75
1. Korporacijos supratimas.....	75
2. Visuomeniniai korporacijos elementai.....	79
3. Korporacijos pagrindai.....	83
KORPORACINĖS IDĖJOS AKTUALUMAS	89
<i>Įvadas. Korporacija kaip naujos visuomeninės santvarkos simbolis</i>	89
1. Korporacinės idėjos atsiradimo priežastys.....	90
2. Korporacijos pagrindai.....	96
3. Korporacija kaip visuomeninė institucija.....	100
<i>Pabaiga. Korporacinės problemos idėjų santrauka</i>	103
KARO PRASMĖ IR TAIKOS PROBLEMA	105
1. Karo šaknys.....	106
2. Etninis karo įvertinimas.....	109
3. Psichologinis taikos pagrindas.....	113
4. Metafizinis taikos pagrindas.....	116
POLITIKA IR PASAULĖŽIŪRA. Atsakymas kun. Vytautui Bagdanavičiui 120	
1. Pasaulėžiūrinės politikos kritika.....	122
2. Laicistinės politikos kritika.....	128
3. Nepasaulėžiūrinės politikos esmė.....	133
4. Priekaištai nepasaulėžiūrinei politikai.....	139
a. Žmogaus suskaldymas.....	139
b. Pasaulėžiūrų lygiavertiškumas.....	146
POLITIKA IR TEOLOGIJA	151
SOCIALINĖ DEMOKRATIJA	161
1. Demokratijos linkimas į pilnatvę.....	161
2. Socialinės demokratijos esmė.....	165
3. Socialinės demokratijos reikalas.....	168
4. Socialinės demokratijos pasiūlymai.....	171
5. Socializmo ir solidarizmo skirtybės.....	176
KULTŪRINĖ DEMOKRATIJA	182
<i>Įvadas</i>	182
1. Kultūrinis totalizmas.....	183
2. Kultūros vadavimasis iš politikos.....	188
3. Kultūrinės demokratijos esmė.....	192
4. Kultūrinės demokratijos pasiūlymai.....	199
LIBERALIZMO KELIAS Į BOLŠEVIZMĄ	205
1. Pamišta tiesa.....	205
2. Liberalizmo samprata.....	208

3. Antireliginis nusistatymas.....	211
4. Žmogaus sukolektyvinimas.....	218
5. Skirtybės.....	223
GINČAS DĖL LIBERALIZMO.....	227
1. Straipsnio priešastis.....	227
2. Išdavikai ar įvykdytojai.....	230
3. Anglosaksų mįslė.....	232
4. Netikri liberalai.....	235
LIBERALIZMO TEISINIMAS. Atsakymas Juliui Kaupui.....	237
ATEIZMAS IR KOMUNIZMAS.....	250
1. Ateizmas kaip dabarties būseną.....	252
2. Dievas kaip vertybė Vakarų mąstyme.....	260
3. Dievas kaip nevertybė komunizme.....	269
KAINO PRISIKĖLIMAS. Esminiai bolševizmo bruožai.....	277
1. Kainas kaip simbolis.....	277
2. Neapykanta Dievui.....	280
3. Neapykanta žmogui.....	284
4. Neapykanta žemei.....	289
TRYS EUROPIEČIO ILIUZIJOS KOMUNIZMO AKIVAIZDOJE. Pra-	
<i>nešimas Europos LFB surengtoje studijų savaitėje 1956 m. rugpjūčio</i>	
<i>5-12 d.....</i>	294
1. Istoriosofinė iliuzija: ar komunizmas turi sugriuti iš	
vidaus?.....	295
2. Sociologinė iliuzija: ar komunizmo išauginta sovietinė	
buržuazija yra pajėgi vairuoti gyvenimą demokratijos	
link?.....	298
3. Teologinė iliuzija: ar komunizmą galima sukrikščio-	
ninti?.....	302
NUO KO MES BĖGOME? Komunizmo ir rusiškumo santykių klausimu	308
1. Šalkauskio nepasitenkinimas.....	308
2. Banditų gaujos teorija.....	312
3. Iškabos teorija.....	317
4. Mūsų tremtinių elgsena.....	323

II. APIE FILOSOFUS, ISTORIKUS, LITERATUS

NUO NIHILIZMO Į KRISTŲ. VI. Solovjovo 75-osioms mirties metinėms	333
<i>Įvadas. Solovjovo amžiaus dialektika.....</i>	333
1. Religinė Solovjovo krizė.....	337
2. Kristus Solovjovo mąstyme.....	345

SOLOVJOVO KELIAS Į VAKARUS.....	355
FÖRSTERIS IR KRIKŠČIONYBĖ. Veikalo „Kristus ir žmonių gyvenimas“ pasirodymo proga.....	359
1. Försterio kilmė.....	359
2. Försterio darbo tikslas.....	361
3. Försterio metodas.....	362
4. „Kristus ir žmonių gyvenimas“.....	366
OSVALDO SPENGLERIO PALIKIMAS. <i>Garsas ir užmarštis</i>	367
I. Spenglerio idėjos	368
1. Kultūros tipų idėja.....	368
2. Civilizacijos idėja.....	371
3. Vakarų žlugimo idėja.....	374
II. Spenglerio idėjų likimas	377
1. Kultūros tipų idėjos žlugimas.....	377
2. Civilizacijos idėjos pasikeitimas.....	380
3. Vakarų žlugimo idėjos neaiškumas.....	382
<i>Pabaiga. Spenglerio darbo charakteristika</i>	383
ALBERT SCHWEITZER. <i>Nobelio taikos premijos laureatas</i>	386
1. Du simboliai.....	386
2. Teologas ir filosofas.....	388
3. Muzikas ir gydytojas.....	391
LAIŠKAI TEILHARD'O ŠALININKAMS	397
1. Teilhard'o raštų likimas.....	397
2. Teilhard'as - medžiagos mistikas.....	411
3. Apgauli vienybės vizija.....	426
4. Evoliucija Teilhard'o mąstyme.....	440
5. Evoliucija pasaulio sąraigoje.....	455
6. Evoliucija ir istorija.....	469
JAKŠTO FILOSOFIJA	485
I. Charakteris ir didžiosios problemos	485
1. A. Jakšto filosofijos šaltiniai.....	485
2. Jakšto filosofijos charakteris.....	486
3. Jakšto filosofijos problematika.....	489
II. Gamtos problema	491
1. Matematika kaip kelias į gamtos esmę.....	491
2. Idealinis gamtos pagrindas.....	495
III. Žmogaus problema	500
1. Kreacionistinė antropologija.....	500
2. Žmogaus kūrybos filosofija.....	505
Baigiant	511

STASYS ŠALKAUSKIS.....	513
Akademiniis pasiruošimas.....	513
Šalkauskio idealizmas.....	518
Šalkauskio filosofija.....	521
Šalkauskio pedagogika.....	525
Visuomeninés pažiūros.....	528
Ateitininkų ideologas.....	530
FILOSOFIJA IR ŽMOGUS. 30-osioms Stasio Šalkauskio mirties metinėms 1941 m. gruodžio 4 d.- 1971 m. gruodžio 4 d.....	533
1. Filosofija kaip žmogaus būsena.....	533
2. Filosofija kaip žmogaus ugdymas.....	539
ŠALKAUSKIS KAIP ATEITININKAS.....	546
PRASMINGA SUKAKTIS [<i>Jonas Grinius</i>].....	554
„KAD NIEKAS MANĖS NEPASTEBĖTŲ“. Prof. Juozo Brazaičio 70 metų amžiaus sukaktis.....	562
KAPAS BE PAMINKLO. Juozo Brazaičio mirties metinėms (1974 11 28).....	592
Metodinė pastaba.....	592
1. Pirmtako nuotaika.....	594
2. Eschatologinė nuotaika.....	600
3. Šauklio nuotaikos pergalė.....	605
4. Dvasinis testamentas.....	611
TASAI NEPAŽIŠTAMASIS IVINSKIS.....	615
1. Tikslas ir šaltiniai.....	615
2. Žmogus ir visuomenė.....	618
3. Aistra mokslui.....	631
4. Tikėjimas ir Bažnyčia.....	648
LAIŠKAS „AIDŲ“ REDAKTORIUI JUOZUI GIRNIUI. 50-ties metų amžiaus sukakties proga.....	656
1. Asmenybės vaizdas.....	657
2. Mokytojai.....	662
3. Mąstysena.....	669
4. Pagrindinės idėjos.....	673
BIČIULIUI VAINIKO VIETOJE.....	681
Sudarytojo pastabos.....	689
Vardų rodyklė.....	693

Maceina, Antanas

Ma32 Raštai / Antanas Maceina; [sudarė Antanas Rybelis], - Vilnius: Mintis, 1990- . - (Iš Lietuvos filosofijos palikimo : LFP).

[T.] 12: Socialinė ir politinė filosofija. - Vilnius: Margi raštai, 2007. - 703 p. - Bibliogr., p. 689-692, ir išnašose. - Vardų r-klė: p. 693-698. - ISBN 978-9986-09-333-6

Didžiąją A. Maceinos „Raštų“ XII tomo dalį sudaro autoriaus straipsniai socialinės ir politinės filosofijos klausimais. Juose svarstomi individo ir masės, tautos ir valstybės, politikos ir teisės, politikos ir pasaulėžiūros santykiai, analizuojamos demokratijos, liberalizmo, bolševizmo ir komunizmo doktrinos. Kadangi daugelis šių darbų rašyti ir publikuoti emigracijoje, todėl juose atsispindi daugiausia sovietinės okupacijos politinės realijos bei užsienyje veikusių visuomeninių lietuvių organizacijų problemos. Antroje „Raštų“ dalyje spausdinami straipsniai apie užsienio ir lietuvių filosofus, istorikus, literatus - VI. Solovjovą, O. Spenglerį, P. Teilhard'ą de Chardiną, A. Jakštą, St. Šalkauskį, J. Grinių ir kt.

UDK 1(474.5)+30:1+141+32

ANTANAS MACEINA

RAŠTAI, t.12

Parengė Antanas Rybelis

Serijos dailininkas Sigitas Šniras
Korektorė Stefanija Radišauskienė
Maketavo Nijolė Juozapaitienė

SL 319. 2007 05 08. Tiražas 700 egz. Užsakymas 7.327

Išleido leidykla „Margi raštai“,

Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. El. p.: margirastai@takas.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys“, Gedimino g. 10, LT-44318, Kaunas